

Karl Langosch, *Europas Latein des Mittelalters. Wesen und Wirkung. (Essays und Quellen.)* Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt 1990, 171 stran.

Kniha vznikla zároveň s publikací téhož autora „Mittellatein und Europa“ (Darmstadt 1990, recenze SPFFBU E 36, 1991) a jejím obsahem jsou úvahy nad některými základními pojmy a skutečnostmi středolatinšské literatury. Okruhy problémů naznačují tituly jednotlivých esejů: „Středověká latina a počátky evropské knižní literatury“, „Otcovská řeč“, „Originalita“, „Působení na národní jazyky“. Obsah esejů mají hlouběji prokázat a doložit čtyři rozsáhlejší úryvky z vybraných vrcholných děl latinského středověku, jež tvoří druhou část knížky — „Prameny“.

Všimněme si některých pasáží, které přinášejí nové podněty nebo které se týkají naší kulturní oblasti. Tak hned v první esejí — „Das Mittellatein und die Anfänge der europäischen Buchliteratur“ věnuje Langosch pozornost i oblastem neromanickým a v římské době neromanizovaným, mezi nimi vedle německých zemí, Skandinávie, Finska, Uher a Rumunská i slovanským zemím, přičemž se informovaně šíří o situaci Čech a Moravy jako o rozhraní řecko-ortodoxního a západního kulturního vlivu. Zmiňuje-li se pak ve druhém esejí („Die Vatersprache“) jako o významném kulturním jevu o překladech z textů, napsaných národním jazykem, do latiny, nemůže přirozeně uvést příklady ze západoslovanské oblasti, kde vzniká národní literatura o mnoho později než v Západní Evropě; lze jej zde však doplnit v tom smyslu, že v moravské oblasti záhy vznikají překlady ze staroslovenštiny do latiny v nejstarší (cyrilometodějské) legendistice. Když se autor v této kapitole zabývá odlišností slovní zásoby středověké latiny od latiny klasické, používá jako reprezentativního dokladu našeho *Mediae Latinitatis Lexicon Bohemorum*, z něhož měl ovšem bohužel k dispozici jen několik prvních sešitů. Ve třetím esejí („Die Originalität“) zní apologetický tón celé knížky nejbojovněji; Langoschovým cílem je totiž vštípit obecnějšímu publiku co nejdůrazněji autonomii středolatinšské literatury ve vztahu k antickému vývoji a její autentičnost jako kulturně-historického jevu, k čemuž je argumentu originalitou naléhavě zapotřebí: dovozuje se zde, že jako je středověká latina po stránce lexika i gramatiky samostatným fenoménem, odlišným od antické kvality, je tomu podobně i se středolatinšskou literaturou. Toto konstatování Langosch posiluje odkazem na svébytnost středolatinšské metriky a poetiky v poezii i v próze a na novou žánrovou situaci. Ač je exkurz o středověkém dramatu velmi systematický a mohl by sloužit i školským účelům (je to rozpracovaný a do nových souvislostí začleněný výklad ze starší Langoschovy práce „Geistliche Spiele“), je autor stále pamětliv svého východiska i cíle — ukázat na tvůrčí oscilaci středověkého autora mezi nápodobou antiky a potřebou, vycházející z nové kulturní situace. V posledním esejí „Die Wirkung auf die Volkssprachen“ bere autor pochopitelně v úvahu takřka výlučně německé poměry; připomeňme, že vztahu literárního jazyka národního a latiny ve středověku bylo v roce 1988 věnováno v Řezně kolokvium „Latein und Volkssprache im deutschen Mittelalter 1100 — 1500“, jehož materiály vyšly v Tübingen r. 1992. Výsledky této konference stejně jako metody i závěry, formulované Langoschem pro německou oblast v závěrečné kapitole recenzované knihy, mohou být inspirující i pro českou literární medievistiku.

Jako ilustrativní prameny jsou ve druhé části knihy otištěny čtyři rozsáhlejší úryvky. Všechny pocházejí ze 12. století a reprezentují tedy dobu rozkvětu středolatinšské poezie. První dva, Alexandreis Gualtera Castellionského (X, 1—454) a Nivarda z Gentu Ysengrimus (VII, 1—442), mají ukázat, jak je už v záměrném napodobení antické látky i metra přítomna originalita středověkého latinského projevu; Ysengrimus je navíc představitelem nového a středověku vlastního žánru. Z vagantské poezie, formou i látkou oproti antice zcela nové, je otištěna Archipoetova „Visio“, v níž podle Langosche i podle W. Meyera dosáhl Archipotea vrcholu svého umění, poslední ukázka, jediná prozaická, je z „Historia regum Britannie“ — vyprávění o britském králi Arturovi: je to patrně místo, na jehož základě vznikly dvorské zpěvy artušovského cyklu napřed ve staré francouzské a pak ve středohornoněmecké literatuře. Každou z těchto ukázek může čtenář číst v originále a v německém překladu, všechny jsou doprovozeny úvodními studiemi a vysvětlivkami.

Langosch se zde sice obrací, jak zdůrazňuje, nikoli na odborníky, nýbrž na širší

vzdělanou veřejnost, knížka však obsahuje nové pohledy a nově postihuje souvislosti zejména v problematice vztahu národních jazyků a literatur ke středolatinšské oblasti a naopak. Přechte si ji proto se zájmem i s užitkem také odborníci; vzhledem k důkladnému vysvětlení příslušných základních pojmů, charakteristik a vztahů je ji možno doporučit zvláště studentům a těm, kteří se o středolatinšskou kulturní oblast začínají odborně zajímat.

Jana Nechutová

Die „Gesta Hungarorum“ des anonymen Notars. Die älteste Darstellung der ungarischen Geschichte. Unter Mitarbeit von László Veszprémy herausgegeben von Gabriel Silagi. Sigmaringen, Jan Thorbecke Verlag 1991 (Ungarns Geschichtsschreiber, herausgegeben von Thomas von Bogyay, Band 4), 190 stran.

Kronika „Gesta Hungarorum“ představuje nejstarší dochovanou památku uherské historiografie. Její nový editor Gabriel Silagi, který krále Bélu, jehož notářem anonymní autor kroniky byl, ztotožňuje s Bélou III. (vládl v letech 1172—1196), klade vznik tohoto díla do doby okolo roku 1200. Podle názoru většiny současných badatelů jsou „Gesta Hungarorum“ především románovým líčením uherských dějin 9.—10. století, méně pak jejich hodnověrným historickým pramenem. G. Silagi upozorňuje ovšem na skutečně dobrou pramennou hodnotu těch míst, která zde mimovolně vypovídají o století dvanáctém.

Cílem nového vydání kroniky bylo předložit veřejnosti vskutku moderní kritickou edici, obohacenou o vědecké poznatky získané v době uplynulé od posledního kritického vydání jejího textu v roce 1937. Editor proto nejenom postupoval podle nejnovejších pravidel pro vydávání středověkých latinských literárních památek (důsledně např. respektuje dobový pravopis, opravuje všechny zjevné písařské chyby, v kritickém aparátě důkladně informuje o podobě textu v jediném dochovaném rukopise kroniky — eviduje zde chyby a opravy písaře, vpisky, rasury, zkratky, iniciály, atd.), ale vybavil své dílo také početnými komentářovými poznámkami k textu (zabírají str. 134—180) a hodnotným seznamem odborné literatury a pramenů, které mají vztah k problémům spojeným s kronikou a jejím autorem i s událostmi, jimž se „Gesta Hungarorum“ věnují. K nejednomu z těchto problémů přináší Silagi své vlastní cenné poznatky, které neprezentuje pouze v komentářových poznámkách, ale i v předmluvě díla.

V textu kroniky samotné, jež G. Silagi opatřil paralelním německým překladem,¹ nás mimo jiné mohou zaujmout např. dosti početné Anonymovy zmínky o dnešním Slovensku, vyskytující se v souvislosti s dobýváním jeho území Maďary (srov. kapitoly 13—15; 17n; 33—37; 47 a 57). Velmi zajímavá (bohužel dosud spolehlivě neobjasněná) je mezi nimi zpráva o tom, že obyvatelstvu západního Slovenska pomáhal v boji proti dobyvatelům nejmenovaný „dux Boemor“.

Vzpomínka na knížata Velké Moravy žije v Anonymově kronice ve jménech „biharských“ knížat Morouta a Menumorouta. Výklad k těmto jménům i vysvětlení, proč Anonymus Moroutovu a Menumoroutovu vládu lokalizoval právě do oblasti Bihar (její správní centrum, hrad Bihar, leželo severozápadně od dnešního rumunského města Oradea), najdeme v Silagihovo poznámkách 104 na str. 153 a 146 na str. 159. Starých Moravanů se zřejmě týká i zkomolený výraz „Carinthini Moroanensienses“, užitý Anonymem v kapitolách 50 a 51 (srov. poznámku 302 na str. 175).

Hlavním posláním Anonymova díla bylo podle G. Silagihovo pozvednout národní sebevědomí jeho maďarských čtenářů. Mezi důležité prostředky k dosažení tohoto cíle

¹ Český překlad kroniky „Gesta Hungarorum“ vyšel v knize: R. PRAŽÁK — D. BAR-TOŇKOVÁ — J. NECHUTOVÁ, *Legends and chronicles of the Hungarian Kingdom*, Praha 1988, včetně úvodu a komentářových poznámek str. 169—260.